

“БАТЛАВ:

БОАЖЯ-ны

Хүрээлэн буй орчин, байгалийн нөөцийн

удирдлагын газрын дарга:

Г. Энхмөнх

“Тефис майнинг” ХХК-ийн

Гүйцэтгэх захирал:

Д. Чанцал

**ХОВД АЙМАГ, ДАРВИ СУМЫН
“ЗҮҮН ХӨШӨӨТ” НЭРТЭЙ НҮҮРСНИЙ
ОРДЫГ ИЛ АРГААР АШИГЛАХ АШИГЛАЛТЫН
ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ 2024 ОНЫ БАЙГАЛЬ
ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

/АШИГТ МАЛТМАЛЫН ТУСГАЙ ЗӨВШӨӨРЛИЙН ДУГААР:

MV-018291, MV-018293/

/АЖ АХУЙН НЭГЖИЙН РЕГЕСТРИЙН ДУГААР:2807459/

ХЯНАСАН: БОАЖЯ-ны ХБОБНУГ-ны

Мэргэжилтэн:

Ц. Жаргалнэмэх

Тайлан боловсруулсан:

ХАБЭАБО-ны менежер

М. Дуламжав

2024 ОН

ГАРЧИГ

1. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА.....	4
1.1 Төслийн нэр: “Зүүн Хөшөөт” коксжих нүүрсний уурхайг ил аргаар олборлох төсөл.	4
1.2 Төсөл хэрэгжүүлэгч компани: “Төфис майнинг” ХХК дотоодын хөрөнгө оруулалттай компани.	4
1.3 Төслийн байршил:	4
2. Байгаль орчны төлөв байдал.....	5
2.1 Газарзүй- уур амьсгал.....	5
2.3 Хөрсөн бүрхэвч	6
2.4 Гадаргын ус.....	6
2.5 Газрын доорх ус.....	6
2.6 Ургамалжилт.....	7
2.7 Ан амьтан	7
3. Нийгмийн эдийн засгийн төлөв байдал.....	8
3.1 Хүн ам.....	8
3.2 Дэд бүтэц.....	8
3.3 Цахилгаан эрчим хүчний хангамж	9
3.4 Газар ашиглалт	9
4. Төслийн гол ба болзошгүй сөрөг нөлөөлөл	10
5. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний.....	15
5.1 Сөрөг нөлөөллийн бууруулах арга хэмжээ:	16
5.2 Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө:.....	19
5.3 Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө:.....	20
5.4 Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө:.....	21
5.5 Түүх, соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө:.....	22
5.6 Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө:.....	23
5.7 Хог, хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө:	24
5.8 Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр:	25
5.9 Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө:.....	26
5.10 Тухайн жилийн байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний биелэлтийг нөлөөллийн бүсийн оршин суугчдад тайлагнах төлөвлөгөө:.....	27
“Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн.....	29

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

Хүснэгт 1. Тодорхойлолт	4
Хүснэгт 2. Тусгай зөвшөөрлийн солбилцлын цэгүүд	5
Хүснэгт 3. Гол ба болзошгүй сөрөг нөлөөлөл	10
Хүснэгт 4. Сөрөг нөлөөллийн бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө.....	16
Хүснэгт 5. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө.....	19
Хүснэгт 6. Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	20
Хүснэгт 7. Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө.....	21
Хүснэгт 8. Түүх, соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	22
Хүснэгт 9. Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	23
Хүснэгт 10. Хог, хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	24
Хүснэгт 11. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр.....	25
Хүснэгт 12. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх	26
Хүснэгт 13. байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний биелэлтийг.....	27
Хүснэгт 14. 2024 оны БОМТ-ний нийт төсөв	28

1. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

1.1 Төслийн нэр: “Зүүн Хөшөөт” коксжих нүүрсний уурхайг ил аргаар олборлох төсөл.

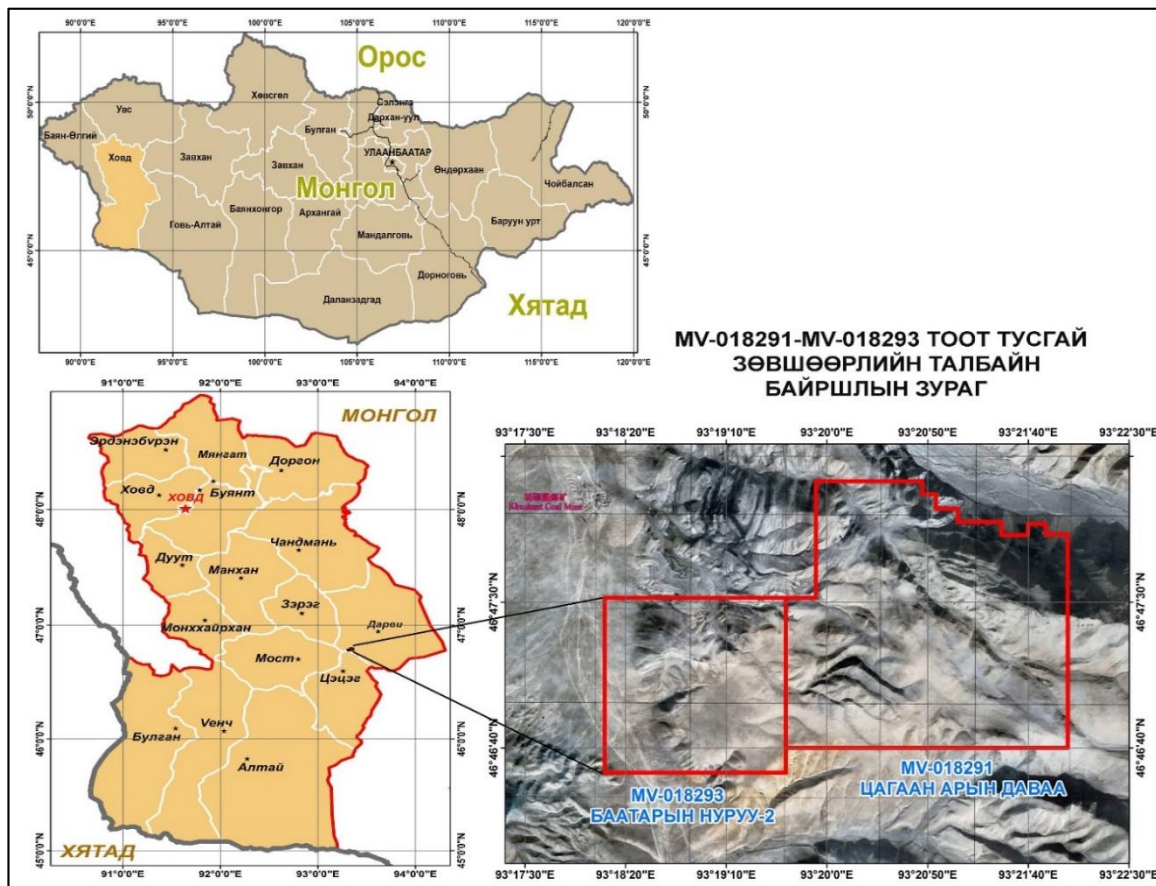
1.2 Төсөл хэрэгжүүлэгч компани: “Тефис майнинг” ХХК дотоодын хөрөнгө оруулалттай компани.

Хүснэгт 1. Тодорхойлолт

№	Аж ахуй нэгжийн нэр:	"Тефис майнинг" ХХК
1	Улсын бүртгэлийн дугаар:	9011423138
2	Регистрийн дугаар:	2807459
3	Ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрөл:	MV-018291 MV-018293
4	Ашиглалтын талбай:	1086.64 га
5	Хаяг:	Улаанбаатар хот, Хан-Уул дүүрэг, 2-р хороо “Монгол савхи” компанийн байр 6-602 тоот

1.3 Төслийн байршил:

Ховд аймгийн Дарви сумын Мөрөн багийн нутагт байрлах “Зүүн Хөшөөт” коксжих нүүрсний орд нь Улаанбаатар хотоос баруун тийш 1272 км, Ховд хотоос зүүн урагш 210 км-т, Дарви сумаас баруун урагш 60 км, Цэцэг сумаас хойш 30 км-т байрладаг.

Зураг 1. Төслийн байршил

Д/д	Уртраг			Өргөрөг		
	градус	минут	секунд	градус	минут	секунд
1	93	20	47.35	46	48	11.50
2	93	20	47.35	46	48	07.08
3	93	20	54.14	46	48	07.08
4	93	20	54.14	46	48	02.07
5	93	21	04.92	46	48	02.07
6	93	21	04.92	46	47	57.54
7	93	21	26.75	46	47	57.54
8	93	21	26.75	46	47	53.02
9	93	21	39.82	46	47	53.02
10	93	21	39.82	46	47	56.89
11	93	21	48.61	46	47	56.89
12	93	21	48.61	46	47	53.30
13	93	21	59.56	46	47	53.30
14	93	21	59.56	46	46	40.00
15	93	19	39.55	46	46	40.00
16	93	19	39.55	46	47	31.49
17	93	19	54.55	46	47	31.49
18	93	19	54.55	46	48	11.50

2. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ТӨЛӨВ БАЙДАЛ

2.1 Газарзүй- уур амьсгал

Хөшөөтийн нүүрсний орд нь газарзүйн байршлын хувьд Монгол Алтайн уулархаг их мужийн, Алтайн мужид хамаарна. Монгол Алтайн нурууны зүүн урд төгсгөлийн хойт хэсгийн д.т.д 1900- 2250 м-ийн өндөршилд, баруун хэсгээрээ Баатарын нуруу (3475 м), Тахилт уул (2650 м), урд хэсгээрээ Салхит уул (2632.6 м), Уушигийн хоолойгоор, зүүн урд хэсгээрээ Цаст Богд (4090 м), Гоотын нуруу (2373 м), хойд талаараа Зэрэг-Дарвийн хоолойгоор хүрээлэгддэг.

Хөшөөтийн нүүрсний орд нь урд зүгээс хойшоо, зүүн хойноосоо баруун урд зүгт шахагдсан антиклиналь атирааны гол тэнхлэгийн дагуу байршилтай.

Төслийн талбайн жилийн хамгийн дулаан сар нь VII сар, агаарын температур Зэрэгт +21.5⁰С, Цэцэгт +17.2⁰С, Дарвид +20.4⁰С ба харин хамгийн хүйтэн I сард Зэрэгт -24.8⁰С, Дарвид -22.9⁰С, Цэцэгт -24.6⁰С хүйтэн. Энэ бүс нутагт чийгийн хангамж, хур тунадас харьцангуй бага, уулсын ар өвөр хөндий, тал газартаа жилдээ (83.3- 118.0 мм), Дарвид 118 мм, Зэрэг 83.3 мм, Цэцэгт 62.2 мм хур тунадас унана.

Чийг хангамжийн үзүүлэлт нь далайн түвшнээс 1500 м-ээс, нам газартаа 0.1- 0.2 буюу нэн хуурай дулаан бүсэд хамаарна.

Төслийн бүс нутаг бол манай орны хамгийн салхи ихтэй газар нутгийн нэг бөгөөд жилийн дундаж салхины хурд 1-2 м/с, хаврын саруудын салхины дундаж хурд 3.0-3.4м/с. Хөндийдөө байнгын салхи ажиглагдана. Энд салхины хамгийн их хурд 8.0- 24.0м/с хүрдэг.

2.3 Хөрсөн бүрхэвч

Төслийн талбай нь хүрэн хөрсний төрлүүд болох уулын хар хүрэн, сайргархаг хар хүрэн, хүрэн, сайргархаг хүрэн, нимгэн ялзмагт давхаргатай хүрэн ба сайрын сул хөгжилтэй, ул хөрсний усны тэжээлтэй холбоотой тогтворжсон хагас чийгт болон чийгт гарлын нугын, нугын цэвдэгт хөрс тогтворжсон.

2.4 Гадаргын ус

Төв Азийн гадагш урсгалгүй ай савд багтдаг. Сутай уулын баруун, баруун хойгуур үргэлжлэх хэрчигдэл ихтэй салбар уулсаар чийгшил бага тул ар бэлээс эх авч баруун хойш урсах Хөшөөт голыг эс тооцвоос гол мөрний сүлжээ ерөнхийдөө сийрэг, хуурай сайрууд олонтой.

Хөшөөт голд хойт урд амуудаас нийлэх сайруудаас гадна булаг, шанд, түүнээс эх авсан гол, горхиудтай. Нуураас хамгийн том нь талбайн баруун урд талд 14 км-т орших Цэцэг нуур (18 км²) юм. Хүн, мал зун намрын улиралд Хөшөөт, Мөрөн голын ус болон ан цавын гаралтай жижиг булаг шандыг хэрэглэхээс гадна өвөлдөө голчлон дөрөвдөгчийн хурдсанд, хуурай сайрт гаргасан худгуудыг ашигладаг.

Харин төслийн талбайд үндсэндээ Хясаалайн ба Баруун, Баруун урд нэртэй 3 томоохон сайр, жалга (0.2-9 км уртай) цутгалуудын хамт байрлана.

2.5 Газрын доорх ус

Хөшөөт формацид уст давхаргуудын тэжээгдэл хязгаарлагдмал. Нүх сүв маш муу нөхцөлтэй. Иймээс уурхайн талбайд газрын доорх усны нөөц хэмжээ бага буюу их хэмжээний устай хүндрэлтэй давхаргагүй, гидрогеологийн хамгийн энгийн хялбар нөхцөлтэй.

Энэ хавийн газрын доорх ус нь түрлэггүй, чөлөөт гадаргуутай, агаарын хур тунадасны нэвчилт, палеозойн үндсэн суурь чулуулгийн массиваас ирж буй ан цав, хагарлын алсын (гадаргуугийн урсац) урсацаар тэжээгдэнэ.

2.6 Ургамалжилт

Хөшөөтийн уурхай орчмын нутаг, Баатар Хайрханы нуруу нь ургамал-газарзүйн Монгол- Алтайн уулын хээрийн тойргийн Сутай-Баатар Хайрханы районд хамаарах бөгөөд энд өндөр уулын хээрийн бүс, хуурай хээрийн, цөлжүү хээрийн, цөлийн хээрийн зэрэг дэд бүслүүр илэрнэ.

Зүүн Хөшөөтийн уурхайн талбайн ойр орчмын ургамлын аймаг нийт **20** овог **47** төрөл, **56** зүйл цоргот дээд ургамал бүртгэгдсэн. Эдгээр нь сөөг, сөөгөнцөр, заримдаг сөөгөнцөр, олон наст өвслөг, цөөн наст өвслөг гэсэн хэлбэрт хуваагдахаас гадна олон наст өвслөг ургамлын зүйл өргөн тархаж, зонхилох хувийг эзэлнэ.

Энэ бүс нутгийн ургамлын аймаг болон ургамалжилт нь уурхайн ойр хавийн уул толгод, ухаа гүвээгээр өргөн тархалттай. Олон наст өвслөг ургамлын зүйл зонхилсон бүлгэмдлүүд нь унаган төрхөө хэвээр хадгалж ирсэн. Төрөл зүйлүүдийн төлөөллүүд нь ерөнхийдөө уулын хээрийн, хөндийн хээрийн ксерофит ургамлаас бүрдэнэ.

Бэлчээрийн гол ургамал нь хөндий, хоолойдоо таана, хөмүүл, хялгана, шарилж зонхилж, ууландаа хялгана, хиаг, сөд зэрэг ургамал элбэг.

Уулын ам, хөндий, гуу, жалга дагуудаа бутлаг, модлог ургамал, өндөр уулын ар энгэрээр шинэс, гол дагуудаа хайлаас, улиас, бургас, харганын төгөлтэй.

Өндөр уулын нуранги, хайрга чулуутай эгцэвтэр энгэр хажуугаар чулуусаг элементүүд их байна. Нийт тохиолдож байгаа төрөл, зүйлүүд дотор ховор ба ховордсон Монгол улсын Улаан ном, Ургамлын улаан номын жагсаалтад орсон төрөл, зүйлүүд илрээгүй болно.

2.7 Ан амьтан

Тусгай зөвшөөрөл бүхий 2 талбайн ойр орчимд өндөр уулын хээрийн бүслүүрийн амьтад зонхилно. Энэ орчимд нийт 13 багт хамаарах 41 овгийн 108 зүйл амьтад байгаагаас 5 багт хамаарах 14 овгийн 37 зүйл **хөхтөн**, 6 багийн 23 овгийн 56 зүйл **шувууд**, 2 багийн 4 овгийн 4 зүйл **мөлхөгч**, **хэвлээр явагч** амьтадтай.

Хөхтнөөс Монгол улсын Улаан ном (1997)-нд аргаль хонь (*Ovis ammon*), янгир ямаа (*Capra sibirica*), цоохор ирвэс (*Uncia uncia*), эрээн хүрнэ (*Vormela peregusna*) бүртгэгдсэн бол Зэрлэг амьтан, ургамлын аймгийн Ховордсон зүйлийг Олон улсын хэмжээнд Худалдаалах тухай Конвенци (CITES)- ийн I хавсралтад цоохор ирвэс, II хавсралтад аргаль хонь, шилүүс мий, мануул мий 3 зүйл хөхтөн, шувуунаас хавсралтад Сохор элээ (*Milvus migrans*), Шилийн

сар (*Buteo hemilasius*), Цармын бүргэд (*Aquila chrysaetos*), нөмрөг тас (*Aegypius monachus*), Ооч ёл (*Gypaetus barbatus*), Зээрд шонхор (*Falco naumanni*), Начин шонхор (*Falco tinnunculus*), Өвөгт тогоруу (*Anthropoides virgo*), Хотны бүгээхэй (*Athene noctua*) зэрэг 9 зүйл, шувууны багаас Зэрлэг амьтдын Нүүдлийн зүйлүүдийг Хамгаалах тухай Олон улсын Конвенци (CMS)-ийн II хавсралтад Сохор элээ (*Milvus migrans*), Шилийн сар (*Buteo hemilasius*), Цармын бүргэд (*Aquila chrysaetos*), нөмрөг тас (*Aegypius monachus*), Ооч ёл (*Gypaetus barbatus*), Зээрд шонхор (*Falco naumanni*), Начин шонхор (*Falco tinnunculus*), Өвөгт тогоруу (*Anthropoides virgo*), Хотны бүгээхэй (*Athene noctua*) зэрэг 9 зүйл шувуу бүртгэгдсэн байдаг. Талбай орчмоор тохиолдож болох махчин шувуудын ихэнх нь олон улсын хэмжээнд хамгаалагдсан зүйлүүд болно.

3. НИЙГМИЙН ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДАЛ

3.1 Хүн ам

Ховд аймгийн Дарви сум нь 3050 хүн амтай /2021 он/ халх болон захчин ястан зонхилж амьдарна. Нягтшил багатай, гол эрхэлдэг ажил нь мал аж ахуй. Булган хилийн боомтоор худалдаа наймаа хийж өөрсдийн хэрэгцээг хангадаг.

Дарви сумын төвд 128 өрхийн, 600 орчим хүн амьдардаг. Нийт хүн амын 95% нь мал аж ахуй эрхлэх бөгөөд 5% орчим нь худалдаа арилжаа, жижиг хоолны газрууд ажиллуулдаг байна.

Дарви сум 5 багтай, баруун бүсийн өндөр хүчдэлийн шугамтай холбогдсон, хүн эмнэлэг, мал эмнэлэг, холбооны салбар, 11 жилийн дунд сургууль, ШТС, үүрэн телефоны G Mobile, MobiCom, Unitel-н сүлжээнүүд суурилагдсан.

3.2 Дэд бүтэц

Ховд аймаг нь Монгол орны баруун хэсэгт 76.0 мян.км² газар нутгийг эзлэн оршдог. Ховд аймаг баруун хойт, хэсгээрээ Баян-Өлгий, Увс аймаг, зүүн хойд хэсгээрээ Завхан, зүүн хэсгээрээ Говь-Алтай аймаг, өмнөд болон баруун өмнөд хэсгээрээ БНХАУ-тай хиллэн оршдог.

Дэд бүтэц, аж үйлдвэр бага хөгжсөн.

Улаанбаатар- Ховд- Баян өлгий чиглэлийн төв зам дагуу хэд хэдэн ШТС, томоохон замын үйлчилгээний төвүүдтэй тул зоогийн газар, худалдаа үйлчилгээний төвүүдээр үйлчлүүлж, ШТС-ууд ажиллаж байна.

3.3 Цахилгаан эрчим хүчний хангамж

Баруун Монголын ЦДС нь ОХУ-тай холбогдон эрчим хүчээр хангагддаг. Ховд аймгийн Дарви, Зэрэг, Цэцэг ба Мөст сумууд Манхан сумын 110 кВ-ын дэд станцтай 35 кВ-ийн шугамаар холбогдсон. Энэ сүлжээнд 12мВт-ын хүчин чадалтай.

3.4 Газар ашиглалт

Дарви сумын газрын нэгдсэн санд ХАА-н чиглэлээр газар ашиглалтыг олгосон. Нийт газар нутгийн тогтоц нь уулын болон хөндийн бэлчээртэй.

Бороо хур багасаж хуурайшил эрчимжиж буй нь бэлчээрийн гарц муудах гол шалтгаан болж байна.

4. ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ

“Зүүн хөшөөт”-ийн ордын нүүрсний уурхай ашиглах төслийн БОННУ-ээр уурхайн үйл ажиллагааны гол болон болзошгүй нөлөөллийг дараах байдлаар тодорхойлсон.

Хүснэгт 3. Гол ба болзошгүй сөрөг нөлөөлөл

Голлох нөлөөлөл		Нөлөөлөл (-, +, 0)	Эрчимшил		Нөлөөллийн эрчим		
			шууд	шууд бус	бага	дунд	их
Гадаргын өөрчлөлт	Газрын гадаргын төрх	-	X				X
	Гадаргын усны горим /хуурай сайр/	-	X				X
	Бэлчээр эдэлбэр газрын нөөц	-	X			X	
	Ургамал амьтны аймаг	-	X	X			X
	Байгалийн үзэсгэлэнт төрх	-	X				X
Физик химийн өөрчлөлт	Хөрсний элэгдэл эвдрэл	-	X				X
	Хөрсний бүтэц, үржил шим	-	X				X
	Хөрсний бохирдол	-	X			X	
	Хөрсөндэх бичил биетний байдал	-	X	X			X
	Усны булингарталт	0					
	Усны химийн бохирдолт	0					
	Усны шүүрэлтийн алдагдал	-	X			X	
	Газрын доорх усны бохирдол	-		X		X	
	Уур амьсгалын өөрчлөлт	0					
	Агаарын чанар	-	X			X	
	Усан хангамж	-	X		X		
Нийгэм эдийн засгийн өөрчлөлт	Эрчим хүчний хангамж	+					X
	Зам	+				X	
	Харилцаа холбоо	+				X	
	Ажлын байр нэмэгдүүлэх	+	X			X	
	Ядуурлыг бууруулах	+	X			X	
	Түүх, соёлын дурсгалт зүйлс	0					
	Гэнэтийн аюул осол	-		X	X		
	Хүнс тэжээлийн хангамж	+		X		X	

Магадлан жагсаах аргаар тооцсон үнэлгээ:

Байгаль орчинд үзүүлэх 26 болзошгүй нөлөөлөл байгаагаас шууд нөлөөлөл 19, шууд бус нь 6, өөрөө зохицуулагдах нөлөөлөл 1 байна. Үүний 18 нь сөрөг, 8 нь эерэг нөлөөлөл байгаагаас уурхайн бэлтгэл ажил буюу уурхайг хэвийн жигд, тасралтгүй явуулах бэлтгэл ажлын үеийн богино хугацааны 16 сөрөг нөлөөлөл, урт хугацааных 10 байна. Мөн нийт нөлөөлөл нь буцалтгүй нөлөөлөл байгаа ба түүний 77 % нь бага, 19.2 % нь дунд зэрэг, 3.8 %-д нь хүчтэй нөлөөлөхөөр байна.

Шууд нөлөөлөл – Хөрс хуулалт, хурдас чулуулаг, хөрзөнг ухаж зайлуулах, цаашлаад нүүрст давхаргыг ажлаар үржил шимт хөрс ургамал нөмрөгийг хамтаар хуулагдаж, овоолгод шилжихийн зэрэгцээ гадаргуугийн хэлбэр төрх, геологи тогтоц бүрэн эвдэрч, газрын хэвлийд хоосон орон зай бий болсон. Уурхайн ажлын бүсийн талбайн зохион байгуулалт, уулын ажлын зураг төлөвлөлтөөр дотоод замын сүлжээ, овоолгын ажлын талбай, автозогсоол-засварын газар-граж, шатахуун түлшний агуулах, эрчим хүч, экспортын нүүрсний агуулахууд болон бусад шаардлагатай объектуудыг барьж байгуулах хөрс цэвэрлэгээ, тэгшлэлтийн ажлаар үржил шимт хөрс хуулагдах, бүрэн дарагдах зэргээр шууд нөлөөлөлд өртсөн байгаа болно. Төслийн ТЭЗҮ-ийн шинэчилсэн тайланд тооцсоноор 14 жилийн хугацаанд уурхайлалтаар 347.06 га талбайн шимт хөрс хуулагдаж овоолгод шилжинэ. Энд хөрсөн бүрхэвч, ургамал нөмрөг, ландшафт, газрын гадаргуугийн хэлбэр төрх, газрын хэвлий хамаарна.

Талбайн хойгуур Хясаалайн ам дагуу сайрын дунд хэсгийн тохойролт дагасан чийглэгдүү хотсоор бороо хураар тэжээгдэх түр зуурын шүүрлийн устай. Хясаалайн ам дагасан энэ сайрт бороо хуртайд ч түр горхилон урсах хэмжээний түр урсац үүсдэггүй.

Шууд бус нөлөөлөл – Ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл бүхий талбайн гадна ойр хавийн орон нутгийн бэлчээр эдэлбэр, худаг ус, малчдын өвөлжөө, хаваржаа, хүн мал амьтны эрүүл мэндтэй холбоотой нөлөөлөл байж болно. Уурхайн талбай, түүний ойр орчмын газар нь Дарви сумын нутагт хамрагддаг ч тухайн газруудаар Цэцэг сумын малчин айлууд нутаглаж ирсэн байдаг. Айлуудын өвөлжөө хаваржаа, малын бэлчээр, сайр дагуу байрлалтай эдгэр худгууд уурхайн тоосонд шууд өртөх өндөр магадлалтай.

Богино хугацааны нөлөөлөл – Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөн, тэсэлгээгээр үүсэх тоос, хортой хий зэрэг агаар орчны бохирдол, шатахуун түлш, тэсрэх бодисын хадгалалтаас үүсэх бохирдол энэ бүхэн түр зуурын бохирдол болно. Шатахууны агуулах, соёлын биет өвд үзүүлэх нөлөөлөл зэрэг хамаарч байна. Энэ хавьд хөшөө дурсгал, хийдийн туурь, хадны бичээс гэх зэрэг түүх соёлтой холбоотой дурсгал, археологийн олдвор байхгүй.

Урт хугацааны нөлөөлөл. Уурхайлалт, гадаад овоолго, нүүрсний агуулахууд, уурхайн замын сүлжээгээр үржил шимт хөрс ургамал нөмрөгийг хамт хуулагдаж, түүнээс доош хурдас чулуулгийг ухаж зайлуулах, нүүрс олборлох ажлаар газрын хэвлийд хоосон орон зай үүсэх юм.

Уурхайн ашиглалт нь ойр хавийн агаарын чанарт нөлөөлж нүүрсний болон шороон тоос байнгалан үүсэх, тодорхой хэмжээний газар дахин өнхны байдлаар ашиглагдах боломжоо

бүрмөсөн алдаж, газрын хэвлий нь хоослогдсон томоохон хэмжээний ухмал, эрүүл хөрсөн дээр овоолсон хөрс шороо, нүүрсний овоолгууд, ойр хавьдаа нүүрсний тоосоор бохирдсон бэлчээр газар, томоохон хэмжээний замын сүлжээгээр элэгдэж эвдэрсэн газар байх бөгөөд энэ байдал уурхайн ашиглалт дуустал улам нэмэгдэнэ. Нөхөн сэргээлтээр анхны унаган төрхдөө ойртож нөхөн сэргээгдэх ч боломж тун бага магадлалтай юм. Иймээс дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээ маш чухал байх болно. Нөгөө талаар олборлолт эрчимжиж уурхай гүнзгийрэх нь хүн мал, амьтанд эрсдэлтэй орчныг бий болгоно.

Нөлөөллийн эрчим – Нийт нөлөөллийн 6 нь бага, 11 нь дунд зэрэг, 3 нь хүчтэй эрчимтэй байна. Хүчтэй эрчимтэй сөрөг нөлөөлөлд хөрсний эвдрэл, агаарын бохирдол, гадаргын болон газрын доорх усны горим, нөөцийн өөрчлөлт зэрэг нөлөөллийг хамааруулж байгаа болно. Усны горим, нөөцөд үзүүлэх нөлөөлөл нь шууд болон шууд бус нөлөөллийн байдлаар тооцоологдсон болно. Нөгөө талаар уурхайн нэг онцлог нь хөрс хуулалт хийгдэж, доош хурдас чулуулгийг зайлуулан ухалт хийж эрдэс баялгийг олборлодог тул нийт уурхайн төсөлд хийгддэг уурхайн үйлдвэрлэлийн технологи ажиллагаа юм. Энэ нийтлэг байдлаас нь нь авч үзвэл эрчмийг дунд зэргийн эрчимтэй гэж үзэхэд буруудахгүй. Гагцхүү уурхайн үйлдвэрлэлд аль болох бага талбай хамруулахад л онцгой анхаарах ёстой.

Нөлөөллийн мөн чанар нь газрын хэвлийн болон хөрсний элэгдэл эвдрэл, бохирдол, ургамлын тусгагийн бүрхэц буурах, талхлагдах, цулгуйрч нүцгэрэх, бүтцийн өөрчлөлтөд орох ба эдгээр нь бүгд эрчмийн хувьд дунд зэрэг байна. Харин ургамал нөмрөг хөрсний хамт хуулагдаж овоолгод шилжих, агаарын чанар доройтох нь эрчмийн хувьд дундаас их байна.

Агаарын чанар:

- ❖ Хөрс хуулах, нүүрс олборлох үед үүсэх тоос;
- ❖ Тээврийн хэрэгслийг явах үед боссон замын тоос;
- ❖ Хүнд даацын машин механизм, тоног төхөөрөмжүүдийн дотоод шаталтат хөдөлгүүрийн ажиллагаанаас гарах утаа болон хий;
- ❖ Нүүрсний өөрөө шаталтаас үүссэн утаа болон хий;
- ❖ Өрөмдлөг тэсэлгээний ажлын үед үүсэх тоос;
- ❖ Уурхайн малталтууд болон овоолгын дээд талбайгаас салхинд хийсэх тоос;
- ❖ Нүүрс болон хөрсийг тээвэрлэх үед хийсэх тоос, шороо;
- ❖ Зуухны яндангаас гарах утаа болон үнс, хорт хий зэрэг болно.

Хөрс:

Орчны үржил шимт хөрс уурхайн малталтанд орж, гадаад овоолгуудад дарагдахаас гадна хүнд даацын машин техникийн үйл ажиллагаанд өртөж эвдрэлд орно.

- ❖ Газрын нөөц хомсдох, ухагдаж ландшафтын өөрчлөлтөд орно;
- ❖ Хөрсөн бүрхэвчийн морфологи тогтоц алдагдах, үржил шим нь буурах зэргээр шинж чанар нь өөрчлөгдөнө;
- ❖ Хөрс усанд угаагдаж элэгдэнэ;
- ❖ Газрын гадаргуугийн төрх байдал өөрчлөгдөж, хоосон орой зай үүсэх зэргээр байгалийн төрх алдагдана;
- ❖ Хөрс шороо дагтарших, шаваржих, зам харгуй үүсч хөрс талхлагдана;

Усан орчин:

Төслөөс усны нөөцөд үзүүлэх нөлөөлөл бага байх бөгөөд уурхайн ШТМ хадгалах газар, ахуйн бохир ус, бие засах газраас нөлөөлөл учруулж болзошгүй. Уурхайн ашиглалтын явцад усны нөөцийг ашиглах мөн шавхан зайлуулснаар газар доорх усны нөөцөд нөлөөлнө.

Ургамлан нөмрөг:

Ил уурхай, хөрс, чулуулгийн овоолго хийх, уурхайн барилга байгууламж дор дарагдах зэргээр ургамлан нөмрөг хөрс хуулалттай хамт хуулагдана. ШТМ-иар ургамлан нөмрөг бохирдож, төрөл зүйлийн бүрдэлд өөрчлөлт орохоос гадна уурхайн технологийн болон гадаад тээврийн замын хөдөлгөөнөөс үүссэн тоосжилтоор зам дагуух газрын ургамлан нөмрөг бохирдох, гадаад замын трасс дагуу газар тариалан эрхэлж буй аж ахуйн нэгжүүдийн ургац тоос, шороонд дарагдаж бохирдох, улмаар ургацын чанарт сөргөөр нөлөөлнө.

Амьтны аймаг:

Автомашин, тээврийн хэрэгсэл, тэсэлгээний дуу чимээнээс ан амьтан үргэж дайжих, байршил тархалт нь өөрчлөгдөх, амьтдын амьдрах орон зай багасах, амьтны нөөц хорогдох, амьдрах орчин нь өөрчлөгдөх зэрэг сөрөг нөлөөтэй. Шатах, тослох материал хадгалах, зөөвөрлөх үед асгах, хатуу хог хаягдлыг ил задгай хаях, эвдэрсэн газрыг хөрсжүүлэх ажил орхигдоход жижиг мэргэчид, тэдгээрээр хооллогч хөхтөн, шувуудын тоо толгой цөөрөх үйл явц ажиглагдана гэж тодорхойлсон.

5. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ТУХАЙН ЖИЛИЙН ГОЛ ЗОРИЛГО

Зорилго, зорилт: “Зүүн хөшөөт” нүүрсний уурхайн 2024 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулахдаа 2023 онд “ЭНКО” ХХК-ийн боловсруулсан, Байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээний тайлангаар тодорхойлогдсон төсөл хэрэгжүүлэгчийн үүрэг бүхий ажлууд, сум орон нутгийн санал, Байгаль орчны доройтол, цөлжилтийг бууруулах зорилгоор Монгол Улсын ерөнхийлөгчийн санаачилсан "Тэрбум мод" хөдөлгөөний хүрээнд 800 мод бутыг тарих томоохон ажлуудыг тусгахаас гадна, Монгол Улсын Байгаль орчны багц хууль, холбогдох дүрэм журам, стандартуудын шаардлагуудыг мөрдлөг болгон боловсруулсан.

Тус байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөгөөр дараах арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлэхийг зорино.

Үүнд:

- Уурхайн олборлолт, гаалийн хяналтын бүс, техникийн засвар үйлчилгээний төв, дотоод хэрэгцээний шатахуун түгээх станц, ажилчдын амрах тосгоны талбайн хэмжээнд байгаль орчны хуулийн нийцлийг хангах;
- БОННУ-ний заалтуудыг хэрэгжүүлэх;
- 2023 онд хийгдсэн Байгаль орчны аудитын зөвлөмжүүдийн тусгасан ажлууд;
- 2024 оны БОМТ-д тусгагдсан ажлуудыг шат дараалалтай, бүрэн хийж гүйцэтгэх;

5.1 Сөрөг нөлөөллийн бууруулах арга хэмжээ:

Агаарын чанар, усан орчин, хөрсөн бүрхэвч, газрын гадарга, ургамлан нөмрөг, амьтны аймгийг хамгаалах, уурхайн үйл ажиллагаанаас нөлөөллөх нөлөөллийг бууруулах зорилгоор дараах арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлнэ.

Хүснэгт 4. Сөрөг нөлөөллийн бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

№	Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал, мян.төг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, мян.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа, давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	2	3	4	5	6	7	8	9	
1	Агаарын чанар	Замын тоосжилтыг бууруулах зорилгоор дулааны улиралд тогтмол усалгаа хийх;	Уурхайн технологийн зам, туслах зам, нүүрс агуулах талбай	тн/км	31.9176	200	6383.52	Тогтмол	Монгол Улсын Агаарын тухай хууль; MNS 4585:2016 Агаарын чанарын стандарт-Техникийн ерөнхий шаардлага;
		Тоосжилтыг бууруулах зорилгоор замын засвар арчилгааг хийх, тэмдэг тэмдэглэгээг сайжруулан нэмэлтээр байршуулах;	Уурхайн технологийн зам, туслах зам;	км	800	1	800	Улиралд нэг удаа	
		Дотоод тээврийн зам болон технологийн зам дээр зорчих хөдөлгөөнд оролцож байгаа автомашин болон уулын хэсгийн техникүүдийн хөдөлгөөнд хурдны хяналт тавих;	Уурхайн технологийн зам, туслах зам, нүүрс агуулах талбай;	км	*	*	*	Тогтмол	Аюулгүй ажиллагааны журам, Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал эрүүл ахуйн тухай хууль, Замын хөдөлгөөний дүрэм, Замын аюулгүй байдлын тухай хууль
		Тоосны томоохон эх үүсвэрүүдэд байгалийн болон зориудаар хийсэн салхины чиглэл өөрчлөх, хурдыг сааруулах, хааж хумих байгууламж, хаалтууд хийх зэргээр тархалтыг хязгаарлах, бууруулах арга хэмжээ авах;	Нүүрсний агуулах;	м ²	5000	3	15000	Нэг удаа	Монгол Улсын Агаарын тухай хууль; MNS 4585:2016 Агаарын чанарын стандарт-Техникийн ерөнхий шаардлага;

2	Гадаргын болон газар доорхи ус	Уурхайн ундны усны хэрэгцээ тогтмол бүртгэх, ашиглах усны хэмжээг зорилгод түвшинд байлгах;	Уурхайн тосгон;	м ³	0.0997	5400	538.38	Тогтмол	Усны тухай” хууль, “Усан орчны чанарын үзүүлэлт. Ерөнхий шаардлага” MNS 4596:1998,
		Усны зохистой ашиглалтын талаар сургалт явуулах;	Уурхайн нийт ажилчдад;	Сургалтанд хамрагдсан ажилчдын тоогоор	100	2	200	Хагас жил тутам	
		Уурхайн шүүрлийн усыг тоолууржуулж, зөв зохистой ашиглах;	Уурхайн хэсэгт;	ш	500	1	500	Нэг удаа	
3	Хөрсөн бүрхэвч	Уурхайн олборлолтод өртөх талбайгаас шимт хөрсийг хамгаалах зорилгоор хадгалах талбайг зөв тодорхойлох, стандартын дагуу овоолго үүсгэх;	Уурхайн үйл ажиллагааны хүрээнд;	га	*	*	*	Жилийн турш	MNS 5916:2008 "Газар шорооны ажлын үед шимт хөрс хуулалт, хадгалалт;
		ШТМ хөрсөнд алдагдахаас сэргийлэх;	Уурхайн үйл ажиллагааны хүрээнд;	л/м ²	2	1000	2000	Жилийн турш	
		Уулын машин механизм, тээврийн хэрэгсэл зогсох сайжруулсан авто зогсоол төлөвлөлтөд оруулж, тэмдэгжүүлэх	Уурхайн үйл ажиллагааны хүрээнд;	га	3000	1	3000	1 удаа	Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, Газрын тухай хууль;
4	Газрын хэвлий	Хяналтгүйгээр газар хөндөхөөс сэргийлж аливаа газар хөндөх үйл ажиллагааг эхлүүлэхийн өмнө" Газар хөндөх зөвшөөрөл авах, олгох, бүртгэл хөтлөх";	Уурхайн үйл ажиллагааны хүрээнд;	м ²	*	*	*	Жилийн турш	"Тефис майнинг" ХХК-ийн "Газар хөндөх журам";
5	Ургамлан нөмрөг	Байгаль орчны доройтол, цөлжилтийн бууруулах зорилгоор Монгол Улсын ерөнхийлөгчийн санаачилсан "Тэрбум мод " хөдөлгөөний хүрээнд Баяндалай суманд мод	*	Тарьж ургуулсан мод, бутны тоо ширхэгээр	800	10000	2 болон 4-р удлиралд	MNS 6140:2010 Техникийн шаардлага, MNS 6254:2011 Мод, сөөгний суулгацыг бойжуулах. Ерөнхий шаардлага;	

		тарих ажлыг төлөвлөж, хэрэгжүүлэх;							
6	Амьтны аймаг	Уурхайн үйл ажиллагаа явуулж буй газрын ойролцоо ховор зүйлд тооллогддог амьтдын тоо толгойд хяналт тавьж, мэдээг хөтлөх; Ховор зүйлийн амьтдын хөл газарт улирлын нөхцлөөс хамааран биотехникийн аргаар хэмжээ авах;	Уурхайн бүс	*	1500	1	1500	1 удаа	Дарви сумын байгаль орчны байцаагч болон байгаль хамгаалагч нарын зөвлөмжийг үндэслэн зохион байгуулна;
7	Нийт				39,921.9				

5.2 Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө:

Уурхайн олборлолтод өртсөн талбайн шимт болон шимэрхэг хөрсний овоолгыг хадгалах хамгаалах зорилгоор, стандартын дагуу 5 метрээс өндөргүйгээр байршуулсан.

2024 онд шимт хөрсөн дээр туршилтаар олон наст тариалах ажлыг хийж гүйцэтгэнэ.

Хүснэгт 5. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө

№	Нөхөн сэргээтийн зорилт	Нөхөн сэргээлтийн арга хэмжээ	Хэмжих нэгж	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал мян.төг	Нийт зардал мян. Төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа давтамж	Баримтлах эрх зүйн бичиг баримт
	1	2	3	4	5	6	7	8
1	Техникийн нөхөн сэргээлт	Шимт болон шимэрхэг хөрсний байршлыг өөрчлөн стандартын дагуу овоолго үүсгэх;	га	*	*	*	2 дугаар улирал	5916:2008 "Газар шорооны ажлын үед шимт хөрс хуулалт, хадгалалт;
2	Биологийн нөхөн сэргээлт	Шимт хөрсний овоолгыг салхины элэгдлээс хадгалж, хамгаалах зорилгоор олон наст ургамлыг туршилтаар тариалах;	га	0.3	30000	9000	2, 3 дугаар улирал	MNS 5918:2008 Эвдарсэн газрын ургамалжуулах техникийн шаардлага;
3	Нийт	9,000.0 мян.төг						

5.3 Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө:

Ховд аймгийн БОАЖГ, сум орон нутгийн удирдлагаас санал авч дүйцүүлэн хамгаалах ажлын судалгаа хийн төлөвлөгөөг боловсруулна.

Хүснэгт 6. Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө

№	Дүйцүүлэн хамгаалах зорилт	Хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хүрээ		Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал мян.төг	Нийт зардал мян.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа давтамж	Баримтлах эрх зүйн бичиг баримт
	1	2	3		4	5	6	7	8
1	Сумын засаг даргын саналын дагуу булгийн эх хаших;	Булган багийн Цагаан булангийн худгийг тохижуулах;	*		1	10000	10000	3-р улиралд	Биологийн олон янз байдлын судалгаа, дүйцүүлэн хамгаалах ажлын төлөвлөгөөний дагуу;
2		Мөрөн багийн Улаан эргийн булагийн эхийг торлож хамгаалах;	*		1	5000	5000	3-р улиралд	
3	Нийт мян.төг					15,000.0			

5.4 Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө:

Уурхайн үйл ажиллагааны нөлөөллийн бүсэд орж буй айлуудтай нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох гэрээг хийж гүйцэтгэсэн тул төлөвлөгөөнд оруулах шаардлагагүй.

Хүснэгт 7. Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө

№	Нөлөөлөлд өртөх иргэд	Нүүлгэн шилжүүлэх арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хүрээ	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал мян.төг	Нийт зардал мян.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа давтамж	Баримтлах эрх зүйн бичиг баримт
	1	2	3	4	5	6	7	8
1	Гэрээ хийгдсэн.	*	*	*	*	*	1 удаа	Гэрээний дагуу;
2	Нийт мян.төг	*						

5.5 Түүх, соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө:

“Тефис майнинг” ХХК-ийн “Зүүн хөшөөт нүүрсний уурхай”-н төслийн талбайд 2016 онд “Шинжлэх Ухааны Академи Түүх, Археологийн Хүрээлэн”, “Шинжлэх Ухааны Академи Палеонтологи, Геологийн Хүрээлэн”-ийн судлаач нараар судалгаа хийлгэн, дүгнэлтүүдийг хүлээж авсан.

Хүснэгт 8. Түүх, соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө

№	Нөлөөлөлд өртөх түүх, соёлын өв	Хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
	1	2	3	4	5	6	7	8
1	Археологийн авран хамгаалах хайгуул судалгааны тайлан	-	-	-	-	-	-	Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль
2	Угсаатан зүйн авран хамгаалах хайгуул судалгааны тайлан							
3	Палеонтологийн хайгуул судалгааны тайлан	-	-	-	-	-	-	
4	Нийт мян.төг	*						

5. 6 Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө:

Хүснэгт 9. Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө

№	Болзошгүй аюул осол, сөрөг нөлөөлөл	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хүрээ	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал мян.төг	Нийт зардал мян.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа давтамж	Баримтлах эрх зүйн бичиг баримт
	1	2	3	4	5	6	7	8
1	Техникүүдэд засвар үйлчилгээ хийх зориулалт бүхий ШТМ хадгалалт, тээвэрлэлт, асргалтад хяналт тавих;	Засвар үйлчилгээний төвийн ШТМ-тай харьцаж байгаа хэсгүүдэд ил задгай асгаралтаас сэргийлэн бетондох;	Засвар үйлчилгээний хэсэг	1	1500	1500	1 удаа	Химийн хорт бодис аюултай бодисын тухай хууль;
		ШТМ алдагдсан үед шингээгч, саармагжуулагч материалыг зохих газруудад байршуулах;		*	1000	1000	Тогтмол	
2	Гал түймэр;	Төслийн талбайд гал түймэр гарах эрсдэлээс сэргийлэх;	Үйл ажиллагаа явуулж буй бүх барилга байгууламж	*	Хөдөлмөр аюулгүй байдал эрүүл ахуйн үйл ажиллагааны зардал		Тогтмол	Галын аюулгүй байдлын тухай хууль, Гамшгаас хамгаалах тухай хууль;
		Галын сургалт, семинар орох;	Нийт ажилчдад	Сургалтант суусан ажилчдын тоогоор			2 удаа	
3	Гамшгийн эрсдэлийн үнэлгээ хийлгэх;	*	*	1	10000	10000	*	Гамшгаас хамгаалах тухай хууль;
4	Нийт	12,500.0						

5.7 Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө:

Дахин ашиглах хог хаягдлыг хоёрдогч түүхий эд авах аж ахуй нэгжид тогтмол хүлээлгэн өгч, хог хаягдал ихээр хуримтлагдахаас сэргийлэн, хэсэг нэгжүүдийн хог хаягдал цуглуулах түр цэгт байнгын хяналт тавин ажиллана.

Ангилан ялгах зориулалт бүхий хогийн савнуудыг нэмж байршуулна.

Хүснэгт 10. Хог, хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө

№	Хог хаягдлын ангилал	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал мян.төг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал мян.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн бичиг баримт
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Ахуйн хаягдал	Ахуйн хог хаягдлын цэгийг сайжруулах;	Уурхайн тосгон;	м ²	1000	1	1000	1 удаа	Хог хаягдлын тухай хууль;
		Ангилан ялгах зориулалт бүхий хогийн савны тоог нэмж байршуулах;	Уурхайн тосгон, гаалийн хяналтын хэсэг;	Ширхэг	250	5	1250	1 удаа	
		Ахуйн хог хаягдал болон шингэн хаягдлын хадгалах, тээвэрлэх гэрээ хийж тусгай зөвшөөрөлтэй компанид нийлүүлэхэд хяналт тавих;	Уурхайн бүсээс устгал хийх талбай хүртэлх тээврийн замын хэсэг;	*	*	*	*	Тогтмол	Ачиж, зөвөөрлөх, устгах ажлыг хариуцаж авсан орон нуггийн компанитай хийсэн гэрээний дагуу;
3	Аюултай хог хаягдал	Засвар үйлчилгээний төвд ангилан ялгах түр хогийн цэгүүдийг байрлуулах;	Уурхайн бүсээс устгал хийх талбай хүртэлх тээврийн замын хэсэг;	*	1000	2	2000	1 удаа	Хог хаягдлын тухай хууль, Химийн хорт бодис аюултай бодисын тухай хууль;
		Үйл ажиллагаанаас гарах ШТМ-ын хаягдлыг тусгай зөвшөөрөлтэй компанитай гэрээ хийн нийлүүлэх;		*	*	*	*	1 удаа	Тусгай зөвшөөрөлтэй компанитай хамтран ажиллах гэрээний дагуу;
4	Нийт мян төг	4,250.0							

5.8 Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр:

Хүснэгт 11. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

№	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Хяналтын цэгийн байршил	Хугацаа ба давтамж	Давтамжийн тоо	Нэгжийн зардал, мян. төг	Нийт зардал мян. төг	Тайлбар	Баримтлах стандарт, арга, аргачлал
1	2	3	4	5	6	7	8	
1	Агаарын шинжилгээ Тоосонцорын шинжилгээ Дуу чимээ, физик бохирдлыг хэмжих O ₂ , SO ₂ , NO ₂ , CO, Бага хурдтай дээжлэгч;	Уурхайн карьер, Шатахуун түгээх станц, Засвар үйлчилгээний төв, Уурхайн тосгон;	4 дугаар улирал;	1	5,000	5,000	Итгэмжлэгдэн лабораторид шинжлүүлнэ.	MNS 3113:1981. Агаар мандлын бохирдлыг хэмжих аргачлалын ерөнхий шаардлага, MNS 5061:2001. Нүүрс Хүчлийн хий-CO ₂ тодорхойлох эзэлхүүний арга, MNS 0012-1-015:1987. Чимээ шуугиан-Ажлын байрны чимээ шуугианыг хэмжих арга, MNS0017.2.5.11-1998. Азотын давхар исэл;
2	Усны шинжилгээ Бактериологийн бүрэн шинжилгээ, Усны ерөнхий химийн шинжилгээ;	Унд ахуйн худаг, хоол үйлдвэрлэлийн хэсэг, нийтийн ариун цэврийн өрөө;	2,3,4-р дүгээр улиралд;	3	1,000	3,000		MNS 0900:2018 Ундны усны эрүүл ахуйн шаардлага чанар, аюулгүй байдлын үнэлгээ;
3	Хөрсний хүнд металлын шинжилгээ;	Уурхайн карьер, Шатахуун түгээх станц, Засвар үйлчилгээний төв, Уурхайн тосгон;	2,4 дугаар улирал;	2 удаа	1,000	2,000		MNS 5850:2008 Хөрс бохирдуулагч бодис, элементүүдийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ;
4	Нийт мян.төг					10,000.0		

5.9 Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө:

Удирдлага, зохион байгуулалтыг сайжруулах нь БОМТ–ий хэрэгжилтэнд чухал ач холбогдолтой. БОМТ-ий хэрэгжилтийг хангахад зөвхөн байгаль орчны мэргэжилтэн бус нийт ажилтнуудын оролцоо шаардагддаг. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилт оролцох талуудыг тодорхойлон, хэрэгжилтийг хангахад чиглэнэ.

Хүснэгт 12. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх

удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө:

№	Төлөвлөсөн арга хэмжээ	Урьдчилан тооцсон төсөв /мян. төг/	Хэрэгжүүлэх хуваарь			Хариуцсан албан тушаалтан	Тайлбар
			2024 он				
			Сар 4	Сар 8	Сар 11		
1	2	3	4	5	6	7	
1	Байгаль орчны хамгаалах, үйл ажиллагааны хүрээнд хяналт тавих журмууд боловсруулах;	*	*			Байгаль орчны мэргэжилтэн;	Дотоод хэрэгцээнд ашиглах журам;
2	Гэрээт компаниудын ажилчдын байгаль хамгаалах үүрэг хариуцлагыг сайжруулан, хяналт тавин ажиллах;	*	*	*	*	Байгаль орчны мэргэжилтэн;	Гэрээний дагуу байгаль орчинг хамгаалах шаардлагыг биелүүлж буй эсэхэд хяналт тавин ажиллах;
3	Байгаль орчныг хамгаалах тэмдэглэлт өдрүүдийг төлөвлөгөөндөө тусган орон нугийн байгууллага болон байгаль хамгаалах клубуутай хамтран зохион байгуулах;	1000			*	Байгаль орчны мэргэжилтэн;	Байгаль хамгаалах хавар, намрын сарын аян, Цөлжилттэй тэмцэх өдөр, Дэлхийн усны өдөр, Биологийн олон янз байдлыг хамгаалах өдрүүдийг тэмдэглэх;
4	Байгаль орчныг хамгаалах талаархи сургалт семинарыг ажилтан, ажиллагсад орох;	500		*		Байгаль орчны мэргэжилтэн;	Улирал бүр байгаль орчныг хамгаалах ажлын хүрээнд сургалт семинар орох;
5	Нийт мян.төг				1,500.0		

5.10 Тухайн жилийн байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний биелэлтийг нөлөөллийн бүсийн оршин суугчдад тайлагнах төлөвлөгөө:

Хүснэгт 13. Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний биелэлтийг нөлөөллийн бүсийн оршин суугчдад тайлагнах төлөвлөгөө

№	БОХТ-ний биелэлтийг тайлагнахад оролцогч талууд	Тайлагнах хэлбэр	Мэдээллийн агуулга	Зохион байгуулах хугацааны тов	Тайлагнах зардал, мян. төг	Хариуцан зохион байгуулах албан тушаалтан/ажилтан	Зохион байгуулах газар
	1	2	3	4	5	6	7
1	Дарви сумын байгаль орчны байцаагч болон байгаль хамгаалагчид шаардлагатай мэдээ тайланг хүргүүлэх; /ус ашиглалт, хог хаягдал/	Тайлан	Мэдээ тайлангууд;	Улиралд 1 удаа;	*	Байгаль орчны мэргэжилтэн;	*
2	Сум орон нутгийн багийн хуралд танилцуулга тавих;	Танилцуулга	Үйл ажиллагааны тухай;	Товлогдсон хугацаанд;	*	Байгаль орчны мэргэжилтэн ;	*
3	Иргэдийн төлөөлөл, шалгалтын комисс;	Танилцуулга	Биелэлтийн тайлан;	12 сар;	1000	Байгаль орчны мэргэжилтэн ;	*
4	Нийт				1,000.0		

“Тетфис майнинг” ХХК нь 2024 онд байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан ажлуудыг байгаль орчны тухай хууль, холбогдох стандартуудын дагуу шат дараалалтай хийж гүйцэтгэхээр төлөвлөж байна.

Хүснэгт 14. 2024 оны БОМТ-ний нийт төсөв

Д.д	Зардлын утга	Нийт зардал, мян.төг
1	Сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөний зардал	39,922
2	Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөөний зардал	9,000
3	Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний зардал	15,000
4	Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөөний зардал	*
5	Түүх соёлын өвийг хамгаалах	*
6	Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөөний зардал	12,500
7	Хог хаягдлын менежментийн зардал	4,250
8	Удирдлага төлөвлөгөөний зохион байгуулалтын зардал	1,500
9	Орчны хяналт шинжилгээний төлөвлөгөөний зардал	10,000
10	Тухайн жилийн байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний биелэлтийг нөлөөллийн бүсийн оршин суугчдад тайлагнах төлөвлөгөөний зардал	1,000
11	Нийт зардал	93,172.0

“ТЭРБУМ МОД” ҮНДЭСНИЙ ХӨДӨЛГӨӨН

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн санаачилсан “Тэрбум мод” хөдөлгөөний хүрээнд мод тарих хөдөлгөөнд нэгдэн 30,000 ширхэг мод тарих үүрэг хүлээсэн. 2023 онд Төв аймгийн Баянцогт суманд байрлах “Хайлаас мод үржүүлгийн талбай”-аас сум орон нутгийн хуваарилсан талбайд мод бутыг шилжүүлэн суулгах ажлыг хийж гүйцэтгэнэ. Мөн төслийн талбайд 800 ширхэг хайлаасны суулгацыг шилжүүлэн суулгахаар төлөвлөж байна.